

anotácie

**BERANOVÁ, Magdaléna. *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku.*
Praha : Academia, 2011, 2. vydanie, s. 512, ISBN 978-80-200-1991-2**

Andrea Námerová (anot.)

V roku 2007 vydalo české vydavateľstvo Academia originálnu a nevšednú knihu. Z názvu je jasné, že v nej ide o stravu v pravekej, starovekej a stredovekej spoločnosti. Časový rámec je uvedený v názve, ide o pomerne rozsiahly časový úsek, čomu zodpovedá aj látka. V roku 2011 Academia vydala už rozšírenú verziu, ktorá má až 512 strán oproti pôvodným 360. Autorka publikovala pod svojim menom v spolupráci s rôznymi odborníkmi ďalšie knihy, ktoré sa dotýkali jedla a stravovacích návykov v rôznych obdobiach a samozrejmosťou sú početné štúdie. Sú to konkrétne – *Jak se jedlo ve starověku – Římská kuchařka, Jídlo a pití a Rudolfa II. a Tradiční české kuchařky – Jak se jedlo před Rettigovou.* Tato kniha je už jej štvrtou monografiou o dejinách stravovania a dovršuje cyklus poznania výživy a varenia od počiatku ľudstva po stredovek. Je venovaná najdlhšiemu obdobiu, ako sme už písali v úvode. Autorka pracovala s paleobotanickým, osteologickým, archeologickým, ale i etnografickým materiálom, pričom v tomto smere bola v pracovnom styku s poprednými svetovými odborníkmi. Kniha je vhodná pre odborníkov, ako aj pre laickú verejnosť a momentálne je jednou z mála publikácií tohto druhu. Na Slovensku sa archeobotanike¹ venuje len naozaj málo bádateľov, ktorých si dovoľujeme menovať – Eva Hajnalová, Mária Hajnalová a Jana Hlavatá. Čo môžeme v publikácií nájsť?

Kniha štandardne začína úvodom. Nechýba upozornenie na súvisiace články a štúdie. Je predstavený vývoj bádania aj najdôležitejšie informácie, na základe ktorých dnes môžeme rekonštruovať stravovacie návyky našich predkov. Kniha je rozdelená na pomerne veľa dôležitých tematických skupín. Autorka teda nevydelila kapitoly, sú to skôr tematicky ladené celky. Ku každej takejto väčšej téme sú priradené súvisiace predmety záujmu. V publikácií figurujú i samostatné „kapitoly“, ktoré si nevyžadujú „podkapitoly“. Medzi ne patria napríklad (pôvodné názvy tém sme preložili do slovenčiny) – *Ako sa jedlo v staršej dobe kamennej, Počiatky pestovania obilia, Hostiny a stolovanie, Jedlo všedného dňa, Neúroda a hladomor, Pôsty a odriekanie, Kuchyňa a jej vybavenie, Malé dejiny mlynárstva.* Každá nová tematika začína prehľadom od najstarších dejín toho-ktorého jedla až po obdobie stredoveku. Pre tých, ktorí sa ešte nestihli s zoznámiť s knihou a jej obsahom, vyberáme niekoľko tematických okruhov – *„Jedlá z obilia a ich história, Naši predkovia neboli vegetariáni, Pitie je vždy dôležité, Zelenina v jedálničku a vo zdravotvede, korenie a pochutiny“.*

Publikácia je písaná živým, jasným a vskutku záživným štýlom. Už sme naznačili, že štýl autorky sa pohybuje na rozmedzí populárno-vedeckého až vedeckého charakteru. Predpokladáme, že tento kompromis je zámerný s ohľadom na nosnú tému. S určitosťou však môžeme potvrdiť, že sa v nej nachádza veľké množstvo relevantných a výskumom overených informácií. Ako oživenie pre čitateľa sú uvedené zaujímavé pokusy, ktoré autorka často sama,

¹ Hlavným cieľom *archeobotaniky* je pomocou nálezov rastlinných zvyškov rekonštruovať použitie rastlín v historickej spoločnosti. Môžeme tak napr. zistiť, aká forma poľnohospodárstva sa vtedy používala, čo sa pestovalo, kedy a ako sa obrábala pôda, ako bola krajina zalesnená alebo aký vplyv mal človek na šírenie rastlín. To všetko je možné zistiť až s presnosťou na jeden rok (podľa použitej techniky výskumu). Zaujímavé je tiež to, že môžeme nahliadnuť do stredovekých kuchárok. Náleziská rastlinných zvyškov môžeme nájsť napr. aj v starých studniach. Všetko, čo sa v kuchyni spracováva, totiž nakoniec skončí ako odpad. Môžeme sa tak dozvedieť, aké korenie sa vtedy používalo, z akých obilnín sa varila kaša atď.

popřípade v spolupráci s ďalšími bádateľmi overovala. Pre lepšiu predstavu je takmer ku každej téme v knihe prislúchajúca obrazová príloha. Ide o fotografie, ale aj o náčrty, kresby, obrázky zo stredovekých kroník, kníh a pod. Na konci nechýba zoznam použitej literatúry. Pre tých, ktorí majú v obľube experimentovanie v kuchyni je určite jednou z najzaujímavejších častí knihy „Príloha“. Autorka sem zaradila recepty z kuchárskych kníh z 15. – 17. storočia a pravekú inšpiráciu v kuchyni.

Zostáva nám len konštatovať, že „*Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*“ patrí medzi publikácie, ktoré zaujmú už len svojím názvom, ale nepochybne aj kvalitou a množstvom relevantných informácií. Knihe nechýba interdisciplinárny prístup, bez ktorého by jej napísanie ani nebolo možné.

DINUŠ, Peter. Vyrovnávanie sa s minulosťou?

Bratislava : Veda, 2010, 136 s., ISBN 978-80-224-1164-6

Juraj Jankech

V roku 2010 sa na knižnom trhu objavila publikácia od Petra Dinuša s názvom „*Vyrovnávanie sa s minulosťou?*“. Obsah knihy sa zameriava na spoločenskú reflexiu dejín obdobia 1939 – 1945 resp. 1948 – 1989 na Slovensku, pričom je štruktúrovaný do šiestich kapitol.

V úvodnej kapitole s názvom *Vyrovnávanie sa s minulosťou v domácej legislatíve* sa autor venuje zhodnoteniu legislatívnej cesty vyrovnávania sa s komunistickou minulosťou na pozadí európskej medzinárodnej právnej úpravy. Poukazuje na spoločné javy týchto zákonodarných typov (rehabilitovanie obetí, reštitúcia). Spoločné črty autor nachádza aj v snahe legislatívnych noriem jednotne definovať „komunistickú dobu“. Odmieťa čoraz lákavejšiu nehistorickú rovnicu: komunizmus = nacizmus, respektíve zlo = minulé politické zriadenie a dobro = aktuálne politické zriadenie (s. 26). Autor postupne analyzuje konkrétne neuralgické miesta zákonodarstva a jeho priamych produktov vo forme zákonov. Uvádza, ako sú tieto zákony aplikované na obdobie rokov 1948 – 1989, ktoré prezentujú ako negatívne. Do tejto kapitoly je zahrnutý i rovnaký rozbor legislatívnej úrovne v Českej republike, ktorej mainstreamový obraz je podľa P. Dinuša tiež zavádzajúci. Zároveň sa autor dotýka aj problematiky hrdinstva spoločnosti, pôsobiacej v rôznych fázach odboja (najmä v tzv. treťom odboji) voči štátnym zriadeniam 1939 – 1945 a 1948 – 1989. Táto prax je ním považovaná za prehnajú a rovnako tak i nehistorickú (s. 28-33). Svoj názor autor podopiera poukazovaním na nelogické pasáže doteraz platných zákonných podôb. V tomto kontexte sa zameriava aj na kritiku všeobecne pertraktovaného významu demokracie. Autor nesúhlasí s tým, že jej existencia sa mala stať práve výsledným dosiahnutým cieľom pre glorifikovanú rôznorodú odbojovú činnosť a konštatuje: „*Historická skutočnosť sa však od takejto predstavy značne vzdáľuje.*“ (s. 28).

Druhá kapitola s názvom *Vyrovnávanie sa s minulosťou v zahraničnej legislatíve* prezentuje legislatívny rozmer vyrovnávania sa s komunistickou minulosťou na príkladoch Poľska, Nemecka, Slovinska a Maďarska. Z hľadiska medzinárodného kontextuálneho čítania témy to z tvorcovej strany predstavuje cenné úsilie o sprehľadnenie i konfrontáciu jednotlivých politicko-právnych špecifik. Autor konfrontuje a vyjasňuje slovenský legislatívny stav so zákonnými podobami v okolitých štátoch. Obsah kapitoly tak ponúka širší prehľad o danej záležitosti.

V poradí tretia je kapitola s názvom *Slovensko – české vyrovnávanie sa s minulosťou*. Dinuš v nej zdôvodňuje vznik nekompatibility dvoch protikladných ideologických táborov –

rímskokatolíckej cirkvi a „komunizmu“ (s. 47). V tejto súvislosti vyjadruje názor o tlaku pravicovo zmýšľajúcich historikov a politikov na dôsledné, no pritom nie apolitické vyrovnávanie sa s minulosťou. Autor zároveň kriticky posudzuje spôsob práce Ústavu pamäti národa, ktorý je oficiálne inštitucionalizovanou ustanovizňou s kompetenciami na zabezpečovanie vyrovnávania sa s dobou rokov 1939 až 1989. Podľa Dinuša ÚPN so svojimi možnosťami nenakladá zodpovedne, pričom v tejto súvislosti konštatuje: „*Úlohou ústavu má byť vykonávanie nestranného hodnotenia tohto historického obdobia. Svoju pozornosť ÚPN však sústreďuje takmer výlučne len na roky 1948 – 1989, teda na zločiny komunizmu*“ (s. 54). Na základe tejto problematiky kapitola rieši aj činnosť rozličných občianskych organizácií pôsobiacich v Českej republike. Odsudzovanie a negovanie „komunistickej“ časti československých dejín z ich strany je podľa autorovho názoru typickým symptómom mocenského spolitizovania celého fenoménu vyrovnávania sa s minulosťou. Autor sa tak zamýšľa nad univerzálnymi pravidlami antikomunizmu v Slovenskej aj v Českej republike (s. 60-63). Peter Dinuš v uvádzanej kapitole považuje aktuálny demokratický režim za systém „účelovo kriminalizujúci“ uplynulé obdobie socializmu.

Štvrtá kapitola s názvom *Totalitarizmus* zachytáva konfrontačný priestor súvisiaci so snahou o definovanie daného termínu. S použitím viacerých interpretačných rovín od významných mysliteľov a teoretikov (napr. Furet, Sartori, Linz, Arendtová, Friedrich, Brzezinski) Dinuš poukazuje na zložitosť vymedzenia pojmu totalitarizmu v súvislosti s dejinnými režimami.

Predposledná, piata kapitola s názvom: *Nacizmus a „komunizmus“* je venovaná vývoju, existencii a analógiám týchto dvoch myšlienkovito politických smerov. Autor v rámci tejto časti knihy, opäť s využitím rôznych teoretických názorov, upozorňuje na ich nekorektné a nesprávne používanie vo verejnom diskurze.

Záverčná šiesta kapitola má názov *Realita „komunizmu“ a ilúzia antikomunizmu*. V kontexte takto postaveného nadpisu autor zvyrazňuje negatívnosť prezentistických antikomunistických aktivít, spochybňujúcich legitimitu povojnového vývoja národných dejín. Poukazuje na negatívny efekt súvisiaci s názormi o splynutí nacizmu a „komunizmu“ do jedného rovnakého zla. Zakomponovanie tohto omylu do legislatívnych nót pod záštitou Ústavu pamäti národa považuje Peter Dinuš za nekorektné, pričom nesúhlasí so súčasným neúnosným stavom vyrovnávania sa s minulosťou a zdôrazňuje výzvu k jej depolitizácii.

Dinušova publikácia sa pokúša zmeniť pohľad na súčasný diskurz určujúci aktuálne vyrovnávanie sa najmä so socialistickým režimom a narúša monopolizačnú tendenciu vo výklade dejín, ktorá je podľa autora jedným z negatívnych prvkov súčasnosti. Knižné dielo *Vyrovnanie sa s minulosťou?* môže tak byť pre niekoho intelektuálnou výzvou. Autor kladie do nového svetla boj so socialistickou minulosťou, ktorý je možno pre spoločnosť oslabujúci a „nevyrovnávajúci sa“. Práve v dôsledku originality podania daného knižného diela je však jednoznačné, že kritika javov, reprezentovaná autorovými do značnej miery ľavicovými názormi, sa nemusí stretnúť s pozitívnym ohlasom. Na základe tohto princípu môže byť teda fenomén vyrovnávania sa s minulosťou vnímaný ako novým spôsobom problematizovaný.

JAMRICHOVÁ, Andrea a kol. *Vinohrady za...*

Pezinok : Malokarpatské múzeum v Pezinku, 2012, 60 s., ISBN 978-80-967537-9-6

Eva Benková (anot.)

Len niekoľko desiatok stranová brožúra *Vinohrady za...* je výstupom vzdelávacieho projektu *Vinohrady za školou*, realizovaného v spolupráci Malokarpatského múzea v Pezinku a Strednej odbornej školy vinársko-ovocinárskej v Modre. Jeho koncepcia vychádza z metodiky projektu *Krajina za školou*, ktorého tvorcom je české občianske združenie Antikomplex. Na Slovensku projekt zastrešuje Centrum pre moderné vzdelávanie, s.r.o. s podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Pri prvom stretnutí s touto knižočkou čitateľa zaiste prekvapí jej útlosť. Jej „veľkosť“ sa ale ukrýva v jej poslaní. Inovatívny prístup vo vzdelávaní na základných a stredných školách založený na terénnom výskume motivuje žiakov osobne a priamo spoznávať, vnímať a chápať krajinu, históriu, kultúru a architektúru okolitého regiónu. V rámci dejepisného krúžku na modranskej „vinárke“ pod pedagogickým vedením Mgr. Jarmily Sodomovej žiaci pomocou historických fotografických snímok lokalít a objektov pod Malými Karpatmi vyhľadávali dnešné identické miesta. Priložením starých fotografií k súčasným obrazom krajiny vznikol prezentačný materiál zachytávajúci dejinné zmeny v priestore malokarpatských vinohradov a čase moderných dejín. Obrazové pramene autorský kolektív doplnil komentármi, pri tvorbe ktorých pomohol nielen historický výskum v Malokarpatskom múzeu v Pezinku, Štátnom archíve Bratislava, pobočka Modra, štúdium literatúry, ale aj *oral history* – spoznávanie minulosti na základe osobných svedectiev žijúcich pamätníkov. V sérii dvojíc fotografií prináša brožúrka pohľad na vinohradnícke chotáre malokarpatských obcí, vinohradnícke budy, studničky, okolie rímsko-katolíckeho Kostola sv. Juraja vo Svätom Jure, vinohradnícke hony, schody lásky v Bunčákovom vinohrade pri Grinave, Modranskú baštu obkolesenú vinohradmi, hájnícke budy, vahadlovú studňu v pezinskom chotári a i.

Publikácia je písaná populárno-náučným a esejistickým jazykovým štýlom. Z hľadiska vyjadrovacích prostriedkov by sme ale neodporúčali používanie smajlíkov – emotikonov. V zozname použitej/odporúčanej literatúry napriek predchádzajúcemu konkrétnemu citovaniu archívnych pramenných zdrojov by sa nemalo zabúdať aj na záverečné uvedenie zoznamu navštívených archívnych a múzejných inštitúcií, zbierok alebo fondov.

Oceňujeme, že pre inšpiráciu a spomienku budúcich generácií na návštevu krajiny s vinohradmi ponechali autori pre čitateľa priestor pre vlastnú tvorbu. Snáď, ako to napísala samotná autorka projektu Mgr. Andrea Jamrichová, sa podarí prostredníctvom brožúrky *zanechať ňou malý „odkaz vo fľaši“ ako to na niektorých miestach okolo nás vyzeralo v roku 2012.*

KOPECKÝ, René. *Bedřich Hrozný – život a dílo.*

Praha : Dar Ibn Rushd, 2011, 156 s., 1 . vydanie, ISBN 978-80-86149-74-5

Tomáš Adamčík (anot.)

Na našom knižnom trhu sa v druhej polovici roku 2011 objavilo najnovšie knižné spracovanie života a diela Bedřicha Hrozného z pera českého orientistu a cestovateľa Reného Kopeckého. Autor, debutujúci prácou *V ulicích starého Damašku* (Dar Ibn Rushd 2009), sa vo svojej najnovšej publikácii tentoraz snaží čitateľa oboznámiť s postavou českého historika starého Orientu, ktorý sa zapísal do dejín najmä ako rozlúštitel' chetitčiny.

Čitateľa hneď na začiatku knihy prekvapí netradičný úvod, v ktorom sa dozvedáme len o motíve vzniku práce, no neuvedie nás hlbšie do štruktúry a cieľa publikácie. V úvodnej kapitole s názvom *Dětství a studijní léta* sa Kopecký snaží poukázat' najmä na Hrozného záľubu v štúdiu klasických jazykov a orientálnej filológii. Autor okrem rodinného zázemia a raného detstva zhodnocuje najmä otcov vplyv na Hrozného štúdium jazykov a histórie Orientu, ktorý sa prejavil už počas akademických štúdií na gymnáziu v Prahe a neskôr na Viedenskej univerzite. Ďalej sa v krátkosti zaoberá Hrozného študijným pobytom na prestížnych univerzitách v Berlíne a v Londýne. Pri tejto príležitosti Kopecký zhodnocuje význam Hrozného pôsobenia na týchto inštitúciách a vedecký prínos jeho prvých asyriologických prác, ktorými získal uznanie vtedajších expertov klinopisného bádania.

V najrozsiahlejšej kapitole *Lektorská a badatelská práce* sa Kopecký snaží plasticky vykresliť tri najdôležitejšie aspekty Hrozného vedeckej kariéry: klinopisné bádanie, archeologické expedície na Prednom východe a prednáškovú činnosť. V prvej časti autor pozvoľne prechádza od Hrozného pôsobenia v univerzitnej knižnici až po jeho rozlúštenie chetitčiny a udelenie titulu riadneho profesora klinopisného bádania. Kopeckému sa podarilo do tohto rámca zakomponovať i zaujímavú životnú skúsenosť B. Hrozného. Týmto intermezzom, ktoré ho delilo od vymenovania za profesora, bola prvá svetová vojna. V druhej časti sa autor pokúša ozrejmiť čitateľovi i pomerne málo známou účasť B. Hrozného na archeologických vykopávkach v Sýrii a Malej Ázii v 20. rokoch 20. storočia. Posledný tematický okruh druhej kapitoly má za úlohu zmapovať Hrozného prednáškovú činnosť nielen na akademickej pôde, ale i v rozhlase. Záverom poslednej časti kapitoly Kopecký nezabúda upozorniť aj na lúštitel'ský neúspech protoindičtiny a krétskych nápisov. Pri čítaní tejto rozsiahlej kapitoly sa môže stať, že sa čitateľ stratí v labyrinte jej dvadsiatich deviatich strán. Z pohľadu čitateľa by možno bolo vhodnejšie rozdeliť Hrozného lektorskú a bádateľskú prácu na dve, respektíve až tri kapitoly. Čitateľ však rozhodne ocení Kopeckého prezentáciu pomerne málo známej československej archeologickej expedície v Oriente pod vedením prof. Hrozného a jej výsledkov. Nemenej zaujímavé môže byť i nahliadnutie do osobnej korešpondencie slávneho bádateľa či jeho rozhlasových prednášok.

V nasledujúcej kapitole *Publikační činnost* autor ponúka čitateľovi vlastný, osobný výber dvanástich prác profesora Hrozného, na ktorých prezentuje najdôležitejšie výsledky jeho celoživotného vedeckého úsilia. Znovu sa tak vracia k Hrozného práci *Obilí ve staré Babylonii*, s ktorou oboznámil čitateľa už v druhej kapitole v stati habilitácia na stranách 24-27. Prezentácia jednotlivých diel by si možno zaslúžila väčšiu pozornosť a najmä porporcionálnejšie rozdelenie.

V predposlednej kapitole *Okupace Československa a léta po ní*, Kopecký zachytáva najťažšie obdobie v živote B. Hrozného. Autor hneď v úvode dotvára jeho osobný a morálny profil na základe incidentu s gestapom, keď „vd'aka novej funkcii rektora Univerzity Karlovej zachránil dňa 17. novembra 1939 v deň uzavretia českých vysokých škôl životy niekoľko už zatknutých študentov.“ (s. 106) K tejto záležitosti treba na objasnenie dodať, že jedným zo zachránených študentov bol aj Miroslav Slach, autor biografického románu o Bedřichovi Hroznom, z ktorého autor ťažil množstvo informácií, niekedy možno nekriticky prevzatých. Kopecký si v tejto kapitole všima okrem Hrozného akademického pôsobenia vo funkcii rektora Karlovej univerzity aj sociálny rozmer okupácie, ktorá hlboko zasiahla i do rodinného života renomovaného vedca.

Poslednou kapitolou s názvom *Prínos Bedřicha Hrozného pro českou a světovou asyriologii* zavŕšil René Kopecký svoje krátke 156-stranové biografické dielo o živote a diele českého historika starého Orientu. Zámerom autora nebolo predstaviť čitateľovi enumeratívny zoznam Hrozného vedeckých úspechov, ale kapitola sleduje dve základné roviny. Prvou úlohou bolo predstaviť Hrozného nástupcu na poli orientálnej filológie v Československu, ktorým sa stal jeho žiak Dr. Lubor Matouš. Druhým cieľom bolo poukázat' na medzinárodný

aspekt rozlúštenia chetitčiny. Práve toto prvenstvo pokladá René Kopecký za najväčší prínos nielen pre českú orientalistiku, ale najmä pre svetovú asýriológiu, čo dokumentuje tým, že práve chetitčina sa stáva vyučovacím predmetom na pôde renomovaných zahraničných univerzít.

Záverom knihy autor okrem tradičného sumáru výsledkov práce profesora Hrozného stavia čitateľa pred závažný problém. V súvislosti s Hrozného archeologickým účinkovaním v Oriente sa zamýšľa nad morálnou otázkou, ako a či sa dostali kappadocké tabuľky – dnes exponáty českých múzeí, do Československa legálnou cestou. Nakoniec autor konštatuje, že „*Bedřich Hrozný robil vo svojej dobe len to, čo praktikovali už celé dlhé desaťročia iní významní svetoví učitelia a archeológovia po celom svete.*“ (s. 132)

René Kopecký zhodnotil vo svojej skromnej, no o to prehľadnejšej práci všetky víťazstvá, ale i pády rozlúštiteľa chetitčiny. Nadšeného čitateľa určite zaujmú vybrané citáty zo súkromnej korešpondencie slávneho bádateľa. O niektorých udalostiach zo života B. Hrozného nás v Kopeckého diele informujú i jeho blízki spolupracovníci a rodinní priatelia. Práve tieto rozhovory s Hrozného súčasníkmi dotvárajú najmä osobný profil vedca svetového formátu, no vzhľadom na ich blízky vzťah k osobe B. Hrozného môžu oslabiť objektivnosť autorovho pohľadu. Možno pre časť čitateľov bude sklamaním pomerne strohá grafická úprava či absencia obrazových príloh okrem dvoch výnimiek. I keď nemôžeme považovať Kopeckého prácu za prelomovú, rozhodne táto publikácia môže osloviť záujemcov o dielo Bedřicha Hrozného ako i širšiu čitateľskú verejnosť.